

**ПРИРАЧНИК ЗА
НАСТАВНИЦИ ЗА
РАБОТА СО УЧЕНИЦИ
КОИ СЕ НА ЛЕКУВАЊЕ
ВО ЗДРАВСТВЕНИ
УСТАНОВИ И ВО
ДОМАШНИ УСЛОВИ**

Предговор

Почитувани наставници,

Вие сте тие што го носите светлото на образованието таму каде што секојдневието е најтешко, во болничките соби и во домовите на децата кои се соочуваат со долготрајни здравствени предизвици.

Вашата мисија е повеќе од пренесување на знаење. Таа е чин на надеж, поддршка и охрабрување.

Во вашата работа вклучувате ученици кои се лекуваат со најразлични медицински состојби, малигни заболувања, хронични заболувања, кардиолошки и невролошки проблеми, автоимунитетни нарушувања и други. Децата што се борат со одредени здравствени состојби како што се леукемија, лимфом или други малигни заболувања често минуваат месеци во болнички услови или во контролирана домашна средина. Во тие моменти, вие не само што сте нивни наставници, вие сте нивниот мост со нормалното детство, со нивната генерација, со соништата кои не смеат да бидат прекинати од болеста.

Вашата работа бара трпение, емпатија и креативност. Секој час што го држите е повеќе од лекција. Тоа е порака дека тие деца не се заборавени, дека имаат иднина, дека нивниот живот не е ограничен само на медицински термини и терапевтски протоколи. Со секое објаснување, со секоја насмевка и со секоја охрабрувачка реченица, вие внесувате сила таму каде што често преовладува стравот.

Да бидеме искрени оваа работа е тешка. Но, токму вие ја правите благородна, претворајќи ја во пример за тоа што значи вистинско воспитание и грижа.

Ви благодариме за вашата посветеност, за вашата хуманост и за тоа што секојдневно докажувате дека образованието е право кое мора да биде достапно за сите деца, без разлика на нивната здравствена состојба.

Со почит и благодарност,
Министерка, д-р Весна Јаневска

Вовед

Кога ученик се соочува со сериозна болест, неговото образование неминовно се менува. Во зависност од видот на болеста и терапијата, ученикот поради лекување во здравствена установа, дневна болница и/или во домашни услови може да отсутствува подолг временски период (недели или месеци) од редовната настава. Долгото отсуство од училиште поради лекување во здравствена установа или домашни услови, примање на терапии и следење на здравствената состојба неминовно влијание врз успехот и напредувањето на ученикот во учебната година.

Оттаму, продолжување на образованието за учениците кои се на лекување подолго од три недели во здравствени установи и во домашни услови е од витално значење пред се за нивната емоционална состојба а секако најзначајно е за задржување на континуитет во изучување на наставната програма и напредувањето на ученикот во образованиот процес.

Со цел да се овозможи вклученост на учениците во воспитно – образованиот процес во нивната училишна средина со своите наставници и соученици беше донесен Правилникот за начинот на избор на основно училиште, поблиските критериуми и начинот на организирање на наставата во здравствени установи, казнено – поправни и воспитно – поправни установи, како и во домашни услови (Службен весник бр.161/19; 229/20; 3/25 и 47/25 од 30.06.2025 година)¹ со кои се уреди дека:

1 <https://portal.mdt.gov.mk/post-body-files/pravilnici-mon-file-QjP2.pdf>

- 1 | Наставата за учениците кои поради поголеми здравствени причини или хронични болести се на лекување подолго од 3 (три) недели и не можат да присуствуваат во редовната настава на училиште ја реализира училиштето каде што е запишан ученикот во зависност од неговата здравствена состојба и можностите преку учење на далечина со примена на електронска комуникација, со физичко присуство или комбинирано;
- 2 | Училиштето каде што е запишан ученикот го обезбедува наставниот кадар, програмите и материјалите, врши проверка и оценување на знаењето на ученикот и води педагошка евиденција за ученикот;
- 3 | Наставата со учење на далечина се реализира со синхрона комуникација со вклучување на учениците во наставата согласно распоредот на часови на паралелката заедно со своите соученици односно со вклучување на ученикот во индивидуални наставни часови во време согласно можностите на наставниците и ученикот и асинхрона комуникација преку работа на ученикот на зададени задачи од наставниците по пат на доставување на материјали и обезбедување на повратна комуникација со што се следи постигнувањето на ученикот;
- 4 | Наставата може да се реализира и со физичко присуство на наставникот во домот на ученикот во зависност од кадровскиот потенцијал на училиштето и здравствената состојба на ученикот;

- 5 | Наставата се реализира на мајчин јазик со диференциран пристап во планирањето и реализирање на наставната програма со што наставникот ја прилагодува наставната програма согласно здравствената состојба на ученикот;
- 6 | Училиштето води педагошка евиденција за ученикот во дневникот на паралелката а во електронскиот дневник во забелешка се евидентира каков вид на настава е реализирана (учење на далечина – синхорна комуникација, асинхрона комуникација или со физичко присуство)

Училиштата со реализирање на наставата во текот на лекувањето осигуруваат задржување на ученикот во образованиот процес, обезбедуваат негова поврзаност со училишната средина и продолжување на неговото образовно напредување со што се олеснува идната социјална и академска реинтеграција на ученикот по завршување на лекувањето во редовната настава.

Заради обезбедување на единствен пристап во реализирање на воспитно образовниот процес за учениците овој прирачник обезбедува практични насоки за основните училишта за реализирање на настава како и преглед на вообичаени последици од терапијата и болеста врз когнитивната и емоционалната состојба на ученикот и практични совети за нивно надминување.

1. Реализирање на настава за учениците кои се на подолго лекување во здравствени установи/домашни услови

Во овој дел од прирачникот се содржани практични насоки за училиштата за реализирање на настава за ученици кои се на лекување подолго од три (3) недели во здравствени установи и во домашни услови.

1.1. Постапка за вклучување на ученикот во настава додека е на лекување

Кога родителот или старателот ќе информира дека ученикот ќе отсутствува повеќе од три недели поради здравствени причини, родителот/старателот задолжително доставува барање до училиштето за реализирање на настава додека ученикот е на лекување во кое се наведува причината за отсуство и се приложува мислење од надлежен лекар (матичен лекар или специјалист) дека ученикот не може да посетува настава, со очекувано времетраење на лекувањето. Овој чекор е клучен за да се иницира постапката.

По приемот на барањето, училиштето (директорот и стручната служба) во рок од 3 дена од примот на барањето има обврска да го разгледа барањето. Доколку барањето е попатрето со соодветна медицинска документација и медицинска оправданост, училиштето дава одобрување за организирање настава за ученикот додека е на лекување и го информира родителот за понатамошните чекори односно за начинот и постапката за реализација на наставата за време на отсуството на ученикот. Притоа многу е значајно уште на самиот почеток да се воспоставува тесна соработка меѓу училиштето и родителот за да се договори начинот на комуникација, да се разјаснат можностите на ученикот и да се разговара за планот за настава односно дали истиот соодветствува на здравствените можности на ученикот.

Доколку недостига медицинска документација односно медицинска оправданост училиштето може да го одбие барањето со образложение и истото го доставува до родителот/старателот.

Вклучувањето на учениците во редовната настава кога се на лекување е многу значајно, и училиштата е потребно да ги охрабрат

родителите/старателите да ги вклучуваат учениците во образованиот процес, да им објасни на родителите/старателите дека оваа законска можност е од значење за ученикот и континуирано да ги поттикнува за вклучување на учениците секогаш кога нивната здравствена состојба го дозволува истото.

1.2. Планирање на наставата

1.2.1. Избор на начин на реализирање на наставата

Откако ќе се одобри барањето, училиштето изработува план како ќе се реализира наставата за ученикот, земајќи ја предвид неговата здравствена состојба, возраста и техничките можности. Постојат неколку начини (модалитети) за изведување на наставата, кои може и да се комбинираат, зависно од ситуацијата.

Модалитети за реализирање на наставата во домашни услови/ здравствени установи

1. Наставата со учење на далечина
 - | синхрона комуникација
 - | асинхрона комуникација
2. Настава во домот на ученикот или во здравствената установа
3. Комбиниран модел (комбинирање на различни видови на модалитети за настава)

1.2.1.1. Настава со учење на далечина

Наставата преку учење на далечина се организира со користење на дигитални образовани платформи и алатки за поддршка на образованиот процес во согласност со Концептот за развивање на систем за образование на далечина во основните и средните училишта и Упатството за методиката на наставата на далечина во основно и средно образование.

Синхрона комуникација:

Доколку ученикот согласно здравствената состојба и техничките можности може да следи настава со синхрона комуникација, училиштето ја реализира наставата преку Националната платформа за учење на далечина во комбинација со алатки за видео конференции како Microsoft Teams. Во таков случај, ученикот најчесто се приклучуваат на часовите од дома/здравствена установа истовремено со соучениците во училиницата односно ја следи наставата синхронно според распоредот на часовите на своето одделение, колку што му дозволува здравствената состојба. На овој начин, ученикот може директно да ја слуша наставата од своите наставници, да учествува во дискусии (со вклучување камера/микрофон) и да се почувствува како дел од одделението. Училиштето треба да обезбеди технички услови (на пр. навремено креирање на кориснички профил за ученикот на платформата, доделување линкови за приклучување на часови итн.).

Училиштето во договор со родителот/старателот може да организира и индивидуални наставни часови со синхрона комуникација доколку смета дека таквиот начин на настава ќе им поголеми образовни придобивки за ученикот.

Асинхрона комуникација:

Доколку ученикот не може да учествува во наставата со синхрона комуникација поради здравствената состојба (на пр., здравствено е преслаб за долго седење пред екран или има непредвидлив распоред на терапии), тогаш се преминува настава на далечина со асинхрона

комуникација. Наставниците подготвуваат наставни материјали, презентации, задаваат задачи, домашни работи или обезбедуваат снимени видео лекции, кои ученикот може да ги работи самостојно во време кога се чувствува подобро. Материјалите се доставуваат електронски (преку платформата, е-пошта, преку апликации на телефон и др.) или физички (печатени) во домот/здравствената установа. Во овој процес многу е значајно наставникот да обезбедува повратна информација односно редовно да го проверува работењето на ученикот (на пр. преку прегледување на напишани домашни задачи, телефонски разговор или онлајн консултација) и да дава насоки за подобрување. Овој пристап обезбедува флексибилност односно ученикот учи колку може и кога може, во согласност со промените на здравствената состојба, а сепак е во тек со наставниот материјал.

1.2.1.2. Настава во домот на ученикот или во здравствената установа

Доколку постојат услови односно училиштето има доволен кадровски потенцијал и здравствената состојба на ученикот истото го дозволува (ученикот е во стабилна состојба, нема висок ризик од инфекции, а училиштето има на располагање кадар), наставата може да се организира и со посети од наставник во домот на ученикот или во здравствената установа каде што се лекува.

На пример: училиштето определува наставник (или тим на наставници) кој/и неколку пати неделно ќе го посетуваат ученикот дома или во здравствената установа за да одржат наставниот час со физичко присуство. Овој модел на настава е особено корисен за помалите ученици од 1во до 3то одделение кога физичкиот контакт и присуството на наставникот/наставниците овозможува посигурна средина за учениците за совладување на наставната програма. Воедно, овој модел може да се примени и кога ученикот нема технички услови за учење на далечина со синхрона комуникација се до надминување на состојбата односно обезбедување на потребните технички услови за ученикот за реализирање на настава со учење на далечина со синхрона комуникација.

Секако важно при избор на овој модел за учење е посебно внимание да се посвети посетите на наставникот/тимот на наставници да се усогласат со здравствените протоколи односно наставникот треба да биде здрав, да носи заштитна опрема доколку е потребно (маска, дезинфекција), а часовите да не го заморат ученикот.

1.2.1.3. Комбиниран модел

Овој модалитет на настава подразбира реализирање на настава со комбинирање на различни модалитети кои се прилагодуваат на здравствената состојба и можностите на ученикот.

На пример: ученикот во текот на денот може да се чувствува добро и може дел од наставните часови да ги следи со синхрона комуникација, но поради замор ученикот може да побара да ја прекине наставата со синхрона комуникација и останатиот дел од часовите од распоредот на часови на паралелката да се реализираат со асинхрона комуникација. Понатаму, може според процена на наставникот за некој предмет да се реализира наставата со асинхрона комуникација преку доставување на материјали и домашни задачи а да се организира индивидуален синхрон наставен час за обезбедување на повратна информација за ученикот.

Главна карактеристика на овој модел е флексибилноста односно начинот на реализирање на наставата се приспособуваат според периодите на лекување, промените на состојбата на ученикот, неговите можности, емоционалната состојба, процена на наставникот при избор на начин на реализирање кој ќе има поголем ефект во постигнувањата на ученикот итн.

1.2.2. Обезбедување наставници и наставни материјали

Основното училиште каде што е запишан ученикот ја реализира наставата, обезбедува наставен кадар, програма и материјали. Директорот во координација со стручната служба обезбедува наставен кадар за реализација на наставата за ученикот. Најчесто, во реализирање на наставата се вклучуваат одделенските и предметни

наставници кои ја реализираат наставата во одделението каде е запишан ученикот бидејќи го знаат ученикот и неговите постигнувања пред здравствената состојба, но исто така ова ќе обезбеди полесна реинтеграција на ученикот во редовната настава по завршувањето на лекувањата односно и ученикот и наставникот биле во постојана комуникација а наставникот знае за постигнувањата на ученикот во текот на лекувањето. Доколку тие не се во можност, училиштето може да определи други наставници.

Наставниците ги подготвуваат сите потребни материјали: учебници, тетратки, работни листови, презентации, аудио/видео снимки и сл. Родителот/старателот задолжително ги подига учебниците за ученикот од училиштето а наставниот материјал може да се доставува по електронски пат до ученикот или во печатена форма ги подига родителот/старателот од училиштето.

Доколку синхроната/асинхроната комуникација не може да се реализира поради непостоење на технички услови кај ученикот (нема компјутер/таблет, интернет) училиштето доколку е во можност обезбедува ИТ опрема (компјутер, таблет или интернет) а доколку не е во можност задолжително треба да ги контактира основачите, (тоа значи општините, Град Скопје и МОН за државните училишта) со цел да се изнајде начин за надминување на оваа состојба и обезбедување на потребните технички услови за реализирање на настава со учење на далечина.

1.2.3. Распоред на часови

По изборот на модел за реализирање на наставата и обезбедување на наставници потребно е училиштето да изработи распоред на часови за ученикот кој е на лекување, во консултација со наставниците и родителот.

Наставниот час е во траење од 40 минути односно може да биде и пократко во зависност од здравствената состојба на ученикот.

Препорачливо е ученикот, доколку е можно, да следи настава според редовниот распоред на одделението за да има рутина и контакт со соучениците но значајно е да се истакне дека распоредот на часови

треба е флексибилен и прилагодлив на здравствените можности на ученикот. Истиот може да прилагодува според различни модели на настава.

На пример: може да се планира ученикот да се приклучува со синхрона комуникација секој работен ден во договорен термин (на пр. првиот час по Мајчин јазик и третиот час по Математика), додека останатите предмети да ги работи преку асинхрона комуникација. Или може да се спроведува наставата со асинхрона комуникација а еднаш неделно да се организираат индивидуални синхрони часови со ученикот.

Договорениот распоред на часови се доставува до родителот/старателот кој е задолжен да е во постојна комуникација со училиштето (одделенскиот раководител) и да информира за промени на распоредот односно можноста или неможноста за вклучување на ученикот во наставата според здравствената состојба.

1.2.4. Наставен план и наставна програма

Наставата за учениците се реализира на нивниот мајчин јазик според наставниот план и наставната програма за соодветното одделение, со примена на диференциран пристап во планирањето и реализацијата на наставата според здравствената состојба на ученикот.

Секако секој ученик кој е на лекување има различни потреби и можности што значи дека наставниците треба да ја прилагодуваат програмата за да овозможат учество на ученикот и постигнување на најважните крајни резултати од учењето. На пример, ученикот може да изучува подолго време една тематска единица односно да изучува поедноставени тематски единици во периодите кога здравствената состојба не дозволува целосна вклученост а посложените активности да се остават за периодот кога ученикот ќе се вклучи во редовна настава.

Наставниците треба да користат диференциран пристап, односно може да ги приспособат методологијата според моменталните можности на ученикот. Ако ученикот има потешкотии со

концентрација (што е често кај ученици на терапија), наставниците може да обезбедат пократки и поедноставни задачи, повеќе визуелни помагала или интерактивни активности кои ќе го одржат неговото внимание. Доколку ученикот е физички слаб и не може многу да пишува, дозволете му одговорите да ги дава усно или преку компјутер (на пр., да кликне точен одговор, да сними аудио-одговор и сл.). Наставникот може да изработи индивидуален образовен план со конкретни цели за тој период, кој ќе се разликува од оној на соучениците колку што е неопходно. На пример, ученикот може за оценка да изработи помал проект или презентација наместо стандарден писмен тест, доколку тоа му одговара повеќе. **Диференцираниот пристап значи и флексибилност во критериумите на оценување** односно наставникот оценува според напредокот на ученикот во однос на неговите претходни постигања, а не според апсолутните стандарди за одделението во дадениот момент. Целта е ученикот да напредува континуирано, па и со побавно темпо, без да се чувствува притисок дека „заостанува“.

1.3. Реализација на наставата и континуирано следење

Откако ќе почне наставата по планираниот модел, распоред на часови и наставната програма, наставниците ја реализираат наставата според договорениот распоред, прилагодувајќи се на дневната состојба на ученикот. За успешно реализирање на наставата потребно е редовна комуникација со ученикот и родителот односно пред секој час да се потврди дали ученикот ќе може да учествува, по потреба да се смени терминот или да се скрати траењето на часот. Оваа комуникација е значајна и за постигнувањата на учениците.

Наставниците ја следат ангажираноста на ученикот. Доколку забележат дека ученикот тешко совладува одредена содржина, се прават прилагодувања. На пр. се повторува материјалот, се поедноставуваат задачи или се одложуваат некои теми за подоцна. Од особена важност е наставникот да покаже разбирање и трпение.

Ако ученикот во одреден ден не е во можност да учествува (поради болки, замор и сл.), наставата се одложува или се реализира со минимален интензитет тој ден. Преку ваков флексибилен пристап, ученикот ќе напредува согласно своите можности, а истовремено ќе чувствува дека училиштето се грижи за неговиот успех.

Значајно е да истакне дека здравствените проблеми може да влијаат на психичката состојба на ученикот. Ученикот може да се чувствува изолиран, анксиозен или демотивиран. (Види дел 2 – Вообичаени промени кај учениците поради здравствената состојба). Затоа значајно е наставниците да пристапуваат со голема емпатија, разбирање и охрабрување. Потребно е да се избегнуваат задавање на строги рокови или прекумерни очекувања. Наместо тоа, треба да се слави секој напредок, колку и да е мал. Некогаш е поцелисходно за ученикот прашања за тоа како се чувствува, покажан интерес за неговото здравје, вклучување во разговор и за општи теми. Тоа ќе му помогне да ја задржи самодовербата и мотивацијата.

Наставникот може во реализирање на наставата да ги вклучи и соучениците. На пример на часот по ликовно образование да нацртаат цртеж или некоја ликовна творба и да му ја испратат на ученикот. На часот по мајчин јазик да напишат творба, или на часот по информатика да се вклучат на краток видео разговор со него од училиница, доколку тоа го расположува соученикот. Крајната цел е покрај постигнување на резултати од учењето ученикот да чувствува дека училиштето е тука за него а контактот со наставникот и соучениците има непроценлива вредност за емоционалната состојба на детето.

1.4. Водење педагошка евиденција и оценување на постигнувањата на ученикот

Училиштето води педагошка евиденција за ученикот. Секој реализиран час преку учење на далечина со синхрона или асинхрона комуникација и/или со физичко присуство на наставникот во

домашни услови или здравствена установа се евидентира во педагошката евиденција односно во дневникот и се евидентира во забелешка на кој начин е реализиран. На пример „часот е реализиран со синхрона комуникација“, „часот е реализиран со асинхрона комуникација“ или „часот е реализиран со физичко присуство до домот/здравствени установи“.

Наставниците треба редовно да го проверуваат знаењето на ученикот и да ги оценуваат постигнувањето на ученикот преку разни форми, усни проверки, онлајн квизови, наставни листови, писмени задачи, проекти, презентации итн.

При примена на диференцираниот пристап во учење се следи и принципот на флексибилност во критериумите за оценување на постигнувањата на ученикот односно наставникот води грижа и за мотивацијата на ученикот, редовноста односно вклученоста на ученикот, напредокот на ученикот во однос на неговите претходни постигања, активноста и вклученоста на ученикот. Целта е ученикот да напредува континуирано и да усвојува знаења согласно прилагодената програма на здравствената состојба на ученикот.

Постигнувањата на ученикот за прво тромесечие, полугодие, второ тромесечие и крајот на годината се евидентираат во евидентниот лист. Иако ученикот работел по прилагодена програма со диференциран пристап поради здравствената состојба истото не се назначува во евидентниот лист поради заштита на здравствените податоци на ученикот.

Училиштето може да изготви дополнителен извештај за интерна употреба во ученичкото досие каде ќе опише како се одвивала наставата за тој ученик, кои теми се реализирани, какви се постигнувањата на ученикот и сл. Ваквиот извештај може да се користи за интерна употреба односно да биде корисен за наставниците по реинтеграцијата на ученикот во редовната настава и да знаат на што да обрнат внимание со ученикот.

1.5. Континуирано следење

и комуникација

Во процесот на образовниот ангажман на ученикот кој е на подолготрајно лекување, континуираното следење и ефективната комуникација меѓу сите вклучени страни имаат клучно значење за успешно реализирање на наставата. Одделенскиот раководител/наставникот, заедно со предметните наставници, педагогот и психологот, треба периодично да одржуваат состаноци со цел:

- ⌚ Размена на информации за текот на наставата;
- ⌚ Анализа на напредокот и степенот на вклученост на ученикот во планираните часови и активности;
- ⌚ Утврдување на потребата од дополнителна поддршка или адаптација на наставниот пристап.

Посебно значајно е во рамките на овие состаноци да се разгледуваат и повратните информации од родителот/старателот и ученикот, со цел да се процени дали динамиката, обемот и начинот на реализација на наставата соодветствуваат на здравствената состојба и можностите на ученикот. На пример, доколку родителот/старателот укаже дека синхроната комуникација предизвикува преголем замор или стрес кај ученикот, планот за реализација на наставата треба да се ревидира, односно да се премине на асинхрона форма на учење или да се намали интензитетот на часовите.

Овој пристап овозможува флексибилна, хумана и индивидуализирана поддршка, при што ученикот останува активно вклучен во образовниот процес во согласност со своите тековни можности и потреби.

Учениците на лекување имаат променлива здравствена состојба, затоа наставниците треба редовно да следат и да ја прилагодуваат наставата во согласност со потребите на ученикот.

**Здравствената состојба
влијае врз физичките,
когнитивните и
емоционални состојби
на учениците**

Различните терапии за лекување но и самата болест можат да предизвикаат низа несакани ефекти кои влијаат на физичките, когнитивните и емоционалната состојба на учениците кои се на лекување. Подолу се наведени некои од почестите предизвици со кои се соочуваат учениците на лекување а кои се значајни за наставниците кои ја реализираат наставата заради соодветно прилагодување на програмата на здравствената состојба на ученикот за да се овозможи негово учество и постигнување на резултатите од учењето.

✓ **Намален имунитет (имуносупресија):**

Некои терапии особено хемотерапиите го намалуваат имунолошкиот систем, што значи дека учениците имаат поголем ризик од инфекции. Поради ова ученикот не смее има контакт кој би претставувал ризик за него па оттаму примената на моделот за настава со физички контакт со наставникот во овој период не е препорачливо да се применува односно доколку истиот се применува мора да бидат запазени сите здравствени протоколи за заштита на ученикот. По завршување на лекувањето а при реинтеграција на ученикот во редовната настава одделенискиот наставник/раководител задолжително го информира родителот/старателот на ученикот за одредена инфективна болест која ќе се појави во училиштето за да се овозможи навремена заштита на здравјето на ученикот.

✓ **Чувство на мачнина или повраќање:**

Учениците кои се на лекување а особено хемато-онколошките пациенти може да чувствуваат некои несакани ефекти од терапијата како што е чувството на мачнина и повраќање. Овој ефект може да се чувствува во период од 24 часа по примање терапијата но и подолго. Во такви денови, ученикот не може да се фокусира на учењето па затоа значајно е да се направи прекин на реализирањето на наставата се додека овој несакан ефект не се надмине. Комуникацијата со родителот/старателот е значајна во овој период и при

повратна информација дека ученикот не се чувствува добро

се прави прилагодување на распоредот а се продолжува со наставата тогаш кога ученикот ќе се чувствува добро и подготвен е да се вклучи во наставата.

✓ **Замор и исцрпеност:**

Хроничниот замор е честа појава кај учениците кои примаат терапија. Овие ученици се заморуваат побрзо, што често доведува до намалена концентрација и потешкотии во следење на наставата. Важно е да се разбере дека хроничниот замор не е само обична премаленост – тој може да трае со недели или месеци и значајно да влијае врз енергијата, расположението и мотивацијата на ученикот. Поради тоа, флексибилноста претставува водечки принцип во реализацијата на наставата со ученици кои се на лекување. Наставниците, заедно со родителите/старателите, треба да покажат разбирање и прилагодливост во однос на очекувањата за напредокот на ученикот и реализацијата на наставната програма. Доколку ученикот следи настава на далечина со синхрона комуникација, може да се приклучува на редовните часови, но со динамика на вклучување која одговара на неговите здравствени можности. Во овие случаи наставниците можат:

- 🕒 Да го намалат обемот на обврските и домашните задачи,
- 🕒 Да го скратат времетраењето на наставниот час,
- 🕒 Или да предвидат почести, но пократки сесии со цел да се зачува вниманието и енергијата на ученикот.

Кога наставата се реализира преку индивидуални часови со синхрона комуникација, препорачливо е времетраењето да биде пократко од стандардните 40 минути, прилагодено на моменталната состојба на ученикот. Овој пристап обезбедува настава која е прилагодена и поддржувачка со фокус на континуитетот во учењето без дополнителен притисок или реоптоварување на ученикот..

✓ **Поспаност која влијае на когнитивните способности:**

Некои терапии можат да предизвикаат периоди на поспаност кај ученикот кои траат една до две недели. Поспаноста влијае врз когнитивните способности и во овој период ученикот едноставно нема да биде во можност да следи настава и затоа наставата во овој период се прекинува а продолжува во договор со родителот/ старателот штом ќе помине поспаноста.

✓ **Слабост во мускулите и болки во зглобовите:**

Одредени лекови можат да предизвикаат мускулна слабост, болки, проблеми со рамнотежа и координација. Во текот на лекувањето оваа состојба а особено болките во рацете може да влијае врз способноста на ученикот да пишува домашни задачи или да изготвува презентации/проекти. Значајно е оваа состојба да биде искомунцирана од страна на родителот/старателот по што наставникот ќе направи прилагодување на наставата по пат на усна проверка. Дополнително, по враќањето на ученикот во училиштето, можно е да му треба физичка помош, на пр. помош од соученик да му ја носи училишната торба поради болки или тремор во рацете.

✓ **Промени во физичкиот изглед:**

Лекувањето (особено хемотерапијата) може привремено да доведе до промени во физичкиот изглед: губење на косата (вклучително веѓи и трепки), нагло слабеење или здебелување, промени на кожата (сувост, дамки) или лузни од операции. Овие физички промени можат да бидат многу чувствителни за ученикот, особено за тинејџерите. Учениците може да се чувствуваат несигурно и да се плашат од реакциите на околината. Пред вклучување на ученикот во настава на учење на далечина со синхрона комуникација потребно е наставникот да ги подготви соучениците за физичките промени кои настанале кај ученикот и да се погрижи оваа состојба да не влијае ниту на ученикот ниту на соучениците кои ќе бидат исто така загрижени но и да превенира никој да не го задева за променетиот изглед.

Доколку наставникот забележи дека ученикот избегнува да се вклучи на наставата со синхрона комуникација со вклучена камера бидејќи е вознемирен за својот изглед, потребно е да разговара со него и да ја понуди неговата поддршка и поддршката на одделението. Оваа промена може да влијае врз ученикот и по неговата реинтеграција во редовната настава. Затоа рано препознавање на оваа загриженост е важно и ако ученикот не добие соодветна помош, можно е да се повлече, да почне да избегнува настава и да се изолира од другарчињата.

✓ **Емоционални ефекти:**

Лекувањето е стресно за ученикот. Некои ученици може да имаат силни емоционални ефекти да бидат поплашливи, вознемирени, лесно иритабилни и да имаат промени во расположението. Други пак ќе се плашат да се одвојат од родителите/старателите при повторна реинтеграција во редовната настава или ќе се чувствуваат осамени и изолирани од училишниот живот. Во овој процес улогата на наставникот е најзначајна. Емпатија-

та, трпеливоста и поддршката е многу значајна за надминување на емоционалната состојба и многу ќе значи за ученикот.

Повеќето ученици со нетрпение очекуваат што побргу да се вратат во нормалната училишна рутина и да ги видат другарчињата, да седнат во училишна клупа, да бидат „како сите други“. Сепак, истовремено тие имаат и одредени стравови и грижи во врска со продолжувањето на образованието додека се на лекување или по враќањето во училиште во редовната настава. Подолу се дадени примери за грижа и техники за надминување:

✓ **„Изгледам поинаку, што ќе речат другите?“**

- Промените во изгледот (без коса, слабеење/здебелување, белези) предизвикуваат несигурност и срамежливост кај многу ученици. Нивната главна грижа е дека промената на физичкиот изглед ќе предизвика внимание кај другите соученици и можно е да се соочи со негативни забелешки

односно дека ќе бидат чудно гледани или предмет на потсмев.

Совет за наставниците:

Подгответе ги соучениците. Одржете час на отворен разговор и објаснете им на учениците (на разбирлив и емпатичен начин) низ што поминува нивниот соученик и како промените во изгледот се привремени или знак дека се лекува. Поттикнете ги да го пречекаат другарчето без непријатни прашања, туку со добредојде како да не било отсутно. Доколку ученикот носи марама/капче или перика, нагласете дека тоа му помага да се чувствува подобро и дека секоја шега и задевање ќе го повреди и ќе се чувствува тажно. Вашата будност е исто така важна: доколку забележите навредливи коментари или задевање, реагирајте веднаш и ставете јасно до знаење дека таквото однесување нема да се толерира. На овој начин ќе спречите ученикот да се повлече поради срам или да развие долгорочна социјална анксиозност.

✓ **„Ќе заостанувам во учењето...”**

- Многу ученици се грижат дека поради лекувањето и пропуштените часови нема да можат да се вклучат во наставата и дека ќе бидат многу зад другите.

Совет за наставниците:

Охрабрете го ученикот и објаснете му дека училишната работа ќе продолжи паралелно со лекувањето штом здравствената состојба го дозволи тоа. Потенцирајте дека не мора да ја работи целата програма веднаш, туку ќе се фокусирате на најважните нешта и дека секој напредок ќе го славите. Дозволете му на ученикот да решава задачи и учи според здравствените можности. Постојано охрабрувајте го дека не мора се да надокнади одеднаш и пофалете го за секој мал чекор. Така ученикот ќе ја задржи мотивацијата и со тек на време ќе се намалува неговата грижа дека заостанува со учењето. Овој процес дополнително ќе има силно влијание и на неговата полесна интеграција во редовната настава по завршување на лекувањето.

✓ **Грижа за губење на пријателства и изолација:**

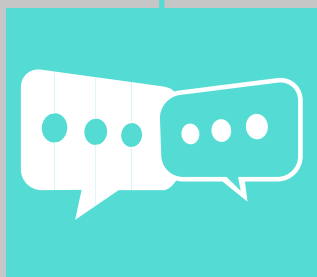
Долгото отсуство од училиштето може да доведе до состојба на грижа на ученикот дека неговите пријатели веќе се зближиле меѓу себе и го заборавиле, па ќе остане „на страна“ кога ќе се врати во училиште. Исто така, ученикот може да биде повлечен и изменет по сето што го поминал со лекувањето, па неговите пријатели соученици да не знаат како да пристапат.

Совет за наставниците:

Одржувајте врска помеѓу ученикот со соучениците додека ученикот е отсутен. Вклучувајте го во настава на учење на далечина со синхрона комуникација секој пат кога ќе има можност за тоа. На овој начин ученикот ја чувствува атмосферата во училиштето а неговите соученици знаат дека е тука. Кога не постои можност за синхрона комуникација користете едноставни гестови што значат многу: на часот по ликовно образование соучениците нека му нацртаат цртежи, или на часот по мајчин јазик дајте им да напишат кратки пораки „биди силен, те чекаме“ или организирајте краток видео повик од училиштето за време на час, каде сите ќе го поздрават другарчето (со претходна согласност од родителите/старателите).

Овие активности ќе му покажат на ученикот дека не е заборавен и дека пријателствата продолжуваат и покрај физичката разделеност. По враќањето, продолжете да го поттикнувате групниот дух: вклучете го ученикот во групни проекти, доверете му улога во некоја училишна активност, славете ги заедно неговите успеси.

Истражувањата покажуваат дека токму пријателите се клучни во лекувањето на учениците и нивна полесна реинтеграција во училиштето. Пријателите даваат емоционална поддршка и чувство на нормалност. Затоа значајно е училиштето преку активности да негува средина каде другарството е дел од лекувањето.

Пример за реализирање на наставата

Во овој дел е даден хипотетички пример кој илустрира како би се примениле горенаведените упатства во конкретни ситуации. Овие сценарија покажуваат реализирање на наставата на ученици кои поради здравствени проблеми или хронични болести се на лекување подолго од три недели.

Хипотетичко сценарио:

Ученик со дијагностицирано хематолошко малигно заболување (леукемија) на лекување во здравствена установа и домашни услови

На ученик од петто одделение му е дијагностицирана леукемија и потребно е да се лекува во здравствена установа во период од 2 месеци и продолжено лекување во домашни услови. Поради здравствената состојба ученикот ќе отсуствува од редовната настава во училиште најмалку 8 недели.

Планирање на наставата:

Родителот/Старателот го известува училиштето за здравствената состојба на ученикот. При тоа родителот оправдано е вознемирен поради здравствената состојба и приоритет му е лекувањето на ученикот а не продолжување на образованиот процес. Училиштето има целосно разбирање и покрај зборови на поддршка дава и препорака дека родителот/старателот потребно е да достави барање до училиштето за организирање на настава нагласувајќи дека реализирањето ќе биде флексибилна и ќе се реализира според здравствената можност на ученикот.

По доставата на барањето од страна на родителот училиштето го одобрува барањето и формира тим (директор, педагог и одделенски наставник) кој изготвува план за реализирање на настава во здравствена установа/домашни услови.

Поради природата на болеста, избран е моделот на настава со учење на далечина со синхрона и асинхрона комуникација. Во комуникација

со родителот/старателот се утврдува дали постојат технички

можности за спроведување на овој модел и се утврдува начинот на достава на наставните материјали на ученикот. Директорот, стручната служба, одделенскиот раководител и наставниците на ученикот изготвуваат распоред на часови, утврдуваат на кој начин ќе ја спроведат наставната програма и истото го комуницираат со родителот/старателот.

Реализирање на наставата:

Пред отпочнување со реализирање на наставата значајно е на ученикот да му се објасни дека распоредот на часови е флексибилен а наставниот план/програма ќе се прилагодува согласно неговите можности. Односно доколку ученикот во даден ден не може воопшто да работи, часовите се презакажуваат. Значајно е ученикот однапред да знае дека нема притисок дека „мора“ секој ден да учи по секоја цена и дека за училиштето неговото здравје е приоритет.

Во деновите кога ученикот се чувствува подобро (на пр. за време на паузите меѓу хемотерапиите), се организира настава на учење на далечина со синхрона комуникација преку Microsoft Teams. Ученикот се приклучува на неколку часа во текот на денот заедно со неговите соученици односно онолку време колку што дозволува неговата здравствена состојба. Наставниците и соучениците го поздравуваат и му посакуваат добро здравје по што го вклучуваат во дискусијата на часот колку што му дозволува силата. Овој контакт со одделението е многу важен за неговата емоционална состојба и мотивација.

Во деновите кога ученикот не може да се приклучи на наставата на далечина со синхрона комуникација поради здравствената состојба (на пр., веднаш по терапија, кога има несакани ефекти и се чувствува исцрпено), наставниците му праќаат материјали, кратки презентации или работни листови преку асинхрона комуникација. На пример, математика му подготвуваат кратко видео со постапка за решавање на задача која ја изучувале кое може да го погледне кога ќе се чувствува подобро и работен лист со задачи; или по англиски јазик му испраќаат аудио снимка со изговор на новите зборови и вежби во работна тетратка.

Доколку ученикот не се чувствува добро и не може да работи на зададените работни задачи доставени од наставникот, наставникот го уверува дека тоа е во ред и дека ќе продолжат кога ќе може. Наспроти формалниот аспект на реализирање на наставата, неформалната комуникација помеѓу ученикот и наставникот има исто така значајност за да може ученикот слободно да комуницира со какви потешкотии се соочува во совладување на материјалот и на тој начин наставникот секогаш ќе може да применува индивидуализиран пристап односно да ја прилагодува програмата според здравствените можности на ученикот.

Училиштето води педагошка евиденција за ученикот и во е дневникот евидентира во забелешка на кој начин е реализиран часот, односно „часот е реализиран со синхрона комуникација“, „часот е реализиран со асинхрона комуникација“ или „часот е реализиран со физичко присуство до домот/здравствени установи“. Наставниците континуирано го проверуваат знаењето на ученикот и ги следат постигнувањата.

По 8 недели, ученикот се чувствува подобро и се враќа на редовна настава. Благодарение на организираната настава во текот на лекувањето, ученикот има знаења по предметите и оцени за тоа тромесечие односно полугодие и го продолжува образованието со своите соученици без да има значаен образовен јаз во однос на своите соученици. Дополнително, тој се враќа со позитивно искуство дека наставниците биле со него постојано, што го зголемува неговиот ентузијазам повторно да се врати во редовната настава во училиница.

Подготвиле:

Република Северна Македонија

Министерство за
образование и наука

Министерство за образование и наука – Бюро за развојно образование
Ministère de l'éducation et de la science – Bureau de développement de l'éducation
Ministry of Education and Science – Bureau for Development of Education

